

V centre pozornosti autora recenzovanej práce je otázka socialistickej zákonnosti. Aktuálnosť tejto problematiky akcentujú závery XXIV. zjazdu KSSZ, orientujúce na jej ďalšie upevňovanie, ako aj skutočnosť, že sa v poslednej dobe stala ohniskom ideologického boja medzi silami socializmu a imperialistickej reakcie.

Práca skúma túto problematiku v dôležitej etape upevňovania sovietskej zákonnosti a právneho poriadku, v období Nepu, keď sa vypracoval leninský vedecký plán vybudovania socializmu a riešili sa významné otázky štátu a práva diktatúry proletariátu. Je to obdobie, keď sa kodifikovali základné odvetvia práva, realizovala sa súdna reforma, vznikla sovietska prokuratúra a advokácia. Hoci boli tieto kódexy a reformy poznamenané Nepom, prekročili jeho rámec. Väčšina z nich platila do 60. rokov a nové zákonníky tohto obdobia akceptovali a rozvili základné zásady predchádzajúcich kódexov. Rovnako sa prevzali aj princípy organizácie a činnosti sovietskej súdnej sústavy, prokuratúry a advokácie, ako aj vtedy rozpracované základné principiálne ustanovenia socialistickej zákonnosti; všeobecná záväznosť zákonov, jednota zákonosti atď. Tým má štúdium tohto obdobia osobitný význam pre dnešok.

Otázky socialistickej zákonnosti rozoberá autor v závislosti od jej významných determinantov: od ekonomickej základne, ktorej dynamika v socialistickej smere dostala významné impulzy v podobe hospodárskych reforiem 1921-23, od pomeru triednych síl, ostrosti a foriem triedneho boja, ako vo vnútri krajiny, tak aj na medzinárodnej aréne. V takomto metodologickom postupe sa prejavil autorov konkrétny historický prístup k zákonosti. Vzájomný vzťah medzi zákonosťou a jej determinantmi chápe dialekticky, skúma aj spätnú väzbu, úlohu revolučnej zákonosti pri premene ekonomiky krajiny, pri vybudovaní hospodárskej základne, pri rozvoji a upevnení sociálnej bázy sovietskej moci a rozvoji sovietskej demokracie. Pritom veľkú pozornosť venuje načrtnutiu ostrého ideologického a politického boja, ktorý sa rozprúdil v začiatkoch 20. rokov, okolo rozpracovania problémov sovietskeho práva a zákonosti, ako proti buržoáznym, antisocialistickým silám, tak aj proti oportunistu sprava i "zľava" vnútri strany.

Táto matéria tvorí v podstate obsah prvých dvoch hláv. Prvej - ekonomickej reformy 1921-23 a revolučná zákonosť - a druhej - úloha revolučnej zákonosti v rozvoji socialistickej demokracie.

Autor odmieta jednostranné tézy rozšírené v historickej literatúre zaoberajúcej sa týmto obdobím, ktoré fakticky zákonosť spájajú len s pripustením súkromohospodárskeho obratu s kapitalistickými prvkami

v podmienkach Nepu. Zdôrazňuje, že revolučná zákonnosť bola dôležitá aj z hľadiska ohraničenia a potlačenia kapitalistických prvkov, ako aj v súvislosti s nevyhnutnosťou garantovať majetok vlastníka a dôkromnohospodársky obrat v tých hraniciach, v ktorých sa pripúšťal. Tým sa jej úloha ešte nevyčerpávala. V podmienkach Nepu prebiehal proces formovania socialistickej spoločnosti, v ktorom socialistické právo hralo aktívnu, tvorivú úlohu. Stanovenie prísneho režimu zákonnosti bolo jednou z najdôležitejších podmienok rozvoja socialistickej ekonomiky, upevnenia a rozšírenia sociálnej bázy sovietskej moci (zväzku robotníckej triedy a pracujúceho roľníctva), rozvoja sovietskej demokracie. Inými slovami, upevnenie zákonnosti bolo vyjadrením objektívnej zákonnosti socialistického budovania. Socialistickú zákonnosť autor traktuje ako jeden z dôležitých prvkov socialistickej demokracie, ako jednotu právnej tvorby a realizácie právnych noriem.

Ďalšie dve kapitoly sú venované problematike stanovenia jednotnej zákonnosti v súvislosti s rozvojom sovietskej federácie, vytvorením jednotného zväzového mnohonárodnostného štátu.

Konkrétne v tretej kapitole rozoberá autor problém jednoty socialistickej zákonnosti v podmienkach zväzku nezávislých sovietskych republík v rokoch 1921-22. V jednej forme federácie tohto obdobia, založenej na autonómii, teda v RSFSR, bola jednotnosť zákonnosti dosiahnutá realizáciou princípu kontroly najvyšších orgánov RSFSR nad prispôsobovaním zákonov, orgánmi autonómnych republík, miestnym podmienkam. Tak sa zabezpečila jednota legislatívy. Zjednotením súdnych orgánov a vytvorením jednotného súdneho centra pre celú federáciu, ako aj zjednotením sústavy dozoru nad socialisticou zákonnosťou v organizácii prokuratúry, sa dosiahli predpoklady pre jednotu aplikácie zákonov.

Tažšie sa jednota zákonnosti zabezpečovala v podmienkach zväzku nezávislých sovietskych republík v rokoch 1921-22. I v týchto reláciách se však už zjavili prvky začiatkov rozvoja a stanovenia jednotnej zákonnosti. Bola to jednota základných princípov legislatívy vyplývajúca z toho, že Ústavy sovietskych republík mali svoj vzor v Ústave RSFSR z roku 1918, a z toho, že sovietske republiky rozširovali pôsobnosť zákonov RSFSR aj na svoje územie.

Autor charakterizuje vzájomné vzťahy sovietskych republík do vytvorenia ZSSR ako federatívne, ako "zmluvnú" federáciu a odmieta názory, ktoré týmto vzťahom priznávajú konfederatívny alebo dokonca medzinárodno-právny charakter. Skutočnosť, že neboli právne zakotvené najvyššie federálne orgány, bola kompenzovaná existenciou jednotného federálneho politického centra, ktorým bol ÚV RKS(b). Objektívna nevyhnutnosť posilnenia federácie, viedla však k tomu, že funkciu federálnych orgánov fakticky vykonávali orgány RSFSR. To stávalo ostatné republiky

do nerovnoprávneho postavenia. Východiskom z týchto rozporov, bola Leninom vypracovaná, principiálne nová forma sovietskej federácie, ktorá rešpektovala najplnšiu rovnoprávnosť sovietskych republík členov federácie a ochranu ich suverenity so silnou federálnou mocou.

Vytvorenie ZSSR a problém zákonnosti je predmetom IV. kapitoly. Prijatie Ústavy ZSSR z roku 1924 znamenalo, že vo zväzových rozmeroch došlo k ústavnému zakotveniu leninského princípu jednoty socialistickej zákonnosti. To znamenalo, že sa vytvorila pevná sústava zákonodarstva, jednotná vo svojich principiálnych črtách, založená na Ústave ZSSR, ktorá zahrňovala v sebe zákonodárstvo zväzové (jednotné pre celý Zväz) a republikové (zákony zväzových a autonómnych republík), rešpektujúce konkrétne národné a historické osobitosti každej republiky. Pritom sa zabezpečila priorita zväzových zákonov, t.j. pri protirečení zákona republikového a zväzového, platil zväzový. Ďalej boli rozpracované formy a metódy zabezpečenia jednoty interpretácie a aplikácie zákonov. Vytvorili sa špeciálne orgány povolané dozerať nad jednotou zákonnosti a pomáhať v tomto vzťahu najvyšším orgánom štátnej moci, na ktoré Ústava uložila hlavnú zodpovednosť za dodržiavanie jednotnosti zákonodarstva v rámci ZSSR.

Na záver autor práce, ktorá sa vyznačuje konzekventným systémovým prístupom k problematike, bohatosťou juristickej logickej invencie, fundovanou a presvedčivou argumentáciou vlastných téz podčiarkuje, že jednotná socialistická zákonnosť je jedným z najdôležitejších nástrojov upevnenia jednoty sovietskeho federatívneho mnohonárodnostného štátu, nástrojom ochrany suverenity zväzových republík tvoriacich ZSSR a prostriedkom praktickej realizácie leninskej národnostnej politiky KSSZ.

Jozef Beňa